

Dariusz ADAMCZYK. *Ku pełni życia. Pedagogiczno-społeczne implikacje w myśli Benedykta XVI*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego 2019 ss. 207. p-ISBN 978-83-8084-389-9, e-ISBN 978-83-8084-390-5.

W obliczu szybkich zmian społeczno-kulturowych, przekształceń w sferze gospodarki i polityki, naznaczonych niekiedy kryzysami, wielu ludzi wierzących zwraca się w stronę Kościoła z pytaniem, jak postępować, jak powinien wyglądać właściwy ład społeczny, polityczny i gospodarczy? Kościół od wieków udziela odpowiedzi na te i podobne pytania. Czyni to w ramach swojej społecznej nauki. Społeczna nauka Kościoła interesuje się kwestią społeczną ujmowaną w różnych wymiarach (lokalnym, regionalnym, międzynarodowym) i dziedzinach życia społecznego (politycznej, gospodarczej, kulturalnej). Kościół – w ramach swej funkcji profetyczno-krytycznej – zwraca z jednej strony uwagę na przejawy krzywdy i niesprawiedliwości w świecie, z drugiej zaś daje pozytywne wskazania dla katolików i wszystkich ludzi dobrej woli w kierunku budowania sprawiedliwego ładu społecznego. Według nowszych ujęć terminologicznych katolicka nauka społeczna obejmuje dwa różne elementy. Po pierwsze, jest to nauczanie Magisterium Kościoła w sprawach społecznych, zwłaszcza na szczeblu Stolicy Apostolskiej, nauka soborów i synodów rzymskich oraz episkopatów lokalnych. Po drugie, w jej zakres wchodzi też teoretyczna i praktyczna refleksja nad tym nauczaniem, prowadzona przez uczonych katolickich, myślicieli i działaczy społecznych, zarówno duchownych, jak i świeckich.

W tym drugim obszarze mieści się książka Dariusza Adamczyka, zatytułowana *Ku pełni życia. Pedagogiczno-społeczne implikacje w myśli Benedykta XVI*. Autor jest doktorem habilitowanym, profesorem Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. W swojej publikacji podjął aktualny, a zarazem trudny temat, mierząc się z nauczaniem Ojca św. Benedykta XVI, wybitnego teologa naszych czasów. Jako źródła swych analiz przyjął encykliki Benedykta XVI i adhortacje, a także wypowiedzi innych papieży, dokumenty Kościoła i literaturę fachową. Całość zaprezentował w siedmiu rozdziałach, z których każdy ma ściśle odniesienie to wiodącego tematu. We wstępie został jasno postawiony problem i problematyka pracy oraz zaprezentowany stan badań. Ogromne bogactwo zagadnień zawarte w publikacji jest zogniskowane wokół antropologii teologicznej, obecnej wyraźnie w nauczaniu papieża Benedykta XVI. Ta chrześcijańska, integralna wizja człowieka widzi w nim osobę, a więc byt stworzony na obraz i podobieństwo Boże, obdarzony rozumem, łączący w sobie naturę duchową i cielesną, wymiar jednostkowy i społeczny. Jest to podstawa dla wysokiej

godności człowieka, którą nauka społeczna Kościoła rozpatruje i ukazuje w płaszczyźnie przyrodzonej i nadprzyrodzonej. Z tej perspektywy społeczność jawi się jako wspólnota osób, które we wzajemnej kooperacji tworzą wartości służące ostatecznie realizacji ich celów osobowych.

Autor książki uporządkował logicznie problematykę, uwzględniając pisma Papieża. W pierwszym rozdziale pt. *Boża miłość jako dar i zobowiązanie* (s. 12-29) wychodzi od idei miłości. Tutaj podstawą rozważań jest papieska encyklika *Deus caritas est* (2005). W świetle chrześcijańskiego rozumienia osoby ludzkiej autor wydobywa z papieskiego nauczania myśli odnoszące się do miłości rozumianej jednocześnie jako *eros*, *agape* i *caritas*. Najwięcej uwagi poświęca temu ostatniemu pojęciu. Miłość Boża objawiona przez Chrystusa zobowiązuje do postawy miłości wobec innych. Wyraźnie przebija tu myśl, że miłość – pojmowana jako Boży dar dla człowieka – stanowi jednocześnie zasadę życia społecznego. Przytacza też wiele wskazań Papieża odnoszących się do konkretnych obszarów kościelnej działalności charytatywnej.

W rozdziale drugim, na podstawie encykliki *Caritas in veritate* (2009), autor podjął problematykę rozwoju człowieka i ludzkości. Rozdział ten nosi tytuł „Integralny rozwój człowieka i ludzkości” (s. 30-56). Czytelnik znajdzie tutaj wnikliwe analizy dotyczące rozwoju: kwestie demografii, zacofania, ubóstwa, relacje do środowiska naturalnego, a nawet kwestie płciowości i wychowania seksualnego. Wartościową stroną tych analiz jest nie tylko przywołanie papieskiej diagnozy współczesności, lecz także wskazanie konkretnych dróg, które wiodą do prawdziwego, integralnego rozwoju poszczególnych osób oraz całej ludzkości. Wielką rolę może odegrać tutaj religia chrześcijańska, pod warunkiem że Bóg znajdzie miejsce w sferze publicznej, ze szczególnym odniesieniem do wymiaru kulturowego, społecznego, ekonomicznego, a zwłaszcza politycznego. Autor słusznie podkreśla myśl Benedykta XVI o potrzebie zastosowania zasady pomocniczości i solidarności w drodze do właściwego rozwoju.

Dosłownym nawiązaniem do tytułu książki jest rozdział trzeci, zatytułowany „W nadziei ku pełni życia” (s. 57-90). Jego treścią jest omówienie encykliki *Spe salvi* (2007). Chrześcijańska nadzieja opiera się na Bogu i sięga poza horyzont doczesności. W tym rozdziale czytelnik znajdzie myśli dotyczące istoty nadziei nadprzyrodzonej, jej związku z wiarą, także w perspektywie eschatologicznej. Autor publikacji trafnie wydobył i skomentował papieskie przemyślenia na temat współczesnego kryzysu wiary i nadziei. Kryzys ten związany jest z faktem, że wiara w czasach nowożytnych została przesunięta na poziom związku między nauką i praktyką. W gruncie rzeczy jest to wiara w postęp. Idea postępu stawia w centralnym miejscu rozum i wolność, jednak te kategorie są dzisiaj błędnie rozumiane. Interesujące są komentarze autora do tych fragmentów encykliki, które odnoszą się do błędnych idei, jakie na płaszczyźnie nadziei przyniosła rewolucja francuska oraz rewolucja proletariacka w Rosji. Wiara w postęp niewłaściwie rozumiany implikuje błędne pojmowanie nadziei. Potrzeba zatem, aby współczesne pokolenie w wolności przyjmowało obiektywne zasady ładu moralnego. W takiej perspektywie konieczne jest kształtowanie, uczenie się i ćwiczenie w dojrzałej nadziei. D. Adamczyk szeroko komentuje pomocne ku temu środki, które w swej encyklice omówił papież Benedykt XVI. Są nimi: modlitwa, działanie i cierpienie, a także Sąd Osta-

teczny – chodzi o sens oczekiwania na to wydarzenie i formy, jakie to oczekiwanie przybiera w czasach współczesnych. Autor słusznie stwierdza, że „przesłanie encykliki Benedykta XVI *Spe salvi* dotyczy znaczenia chrześcijańskiej nadziei dla budowania wiary w perspektywie prawdziwego życia skierowanego ku szczęściu w wieczności, ku zbawieniu” (s. 87).

Pedagogiczne wyczucie autora publikacji ujawnia się w eksponowaniu papieskiego nauczania na temat środków wiodących do „pełni życia”, czyli autentycznej realizacji powołania doczesnego i wiecznego. W tym celu w rozdziale czwartym, pt. „Dar Eucharystii i świętość życia” (s. 91-112), została ukazana wartość Eucharystii. Jako przedmiot analiz przyjął adhortację „*Sacramentum caritatis*” (2007), która eksponuje najważniejsze myśli papieskiego dokumentu. D. Adamczyk ukazał najpierw Eucharystię w perspektywie wiary, nawiązując do prawdy, że konstytuuje ona byt i działanie Kościoła oraz stanowi tajemnicę eklezjalnej komunii. Jest ona pełnią chrześcijańskiego wtajemniczenia. Warto podkreślić, że w obliczu współczesnych dyskusji na temat celibatu autor przywołuje uwagę Benedykta XVI na temat wewnętrznego związku między Eucharystią a sakramentem święceń. Na tym związku opiera się tożsamość każdego kapłana. W tradycji Kościoła łacińskiego celibat duchownych nie jest rozumiany wyłącznie w sensie funkcjonalnym. Wyraża on upodobnienie stylu życia kapłana do Jezusa Chrystusa oraz stanowi znak wyłącznego oddania się Chrystusowi i Kościołowi. Z punktu widzenia formacyjnego cenne są w tym rozdziale uwagi odnoszące się do celebracji liturgicznej. Podążając za myślą Benedykta XVI, autor książki omawia znaczenie katechezy mistagogicznej jako środka formacyjnego do osobistego i świadomego udziału wiernych w Eucharystii. W dalszych punktach rozdziału wskazuje na znaczenie Eucharystii dla codziennego życia, zwłaszcza zaś moralnej przemiany człowieka. Duchowość eucharystyczna chrześcijanina zobowiązuje go także do dialogu z przedstawicielami innych kultur i religii. Udział w kulcie Boga nigdy nie jest aktem prywatnym; ma on wpływ na więzi społeczne. Eucharystia jest fundamentem życia wspólnotowego i ma wymiar wspólnototwórczy.

Na drodze wiodącej „ku pełni życia” nieodzowne jest też słuchanie słowa Bożego. To zagadnienie autor rozpatruje w rozdziale piątym, zatytułowanym „Dar słowa Bożego a odnowa życia w Chrystusie” (s. 113-143). Jego analizy, oparte na tekście adhortacji *Verbum Domini* (2010), obejmują rozważania na temat roli słowa Bożego w życiu człowieka. Ono jest podstawą całej rzeczywistości i dziejów świata. Słowo Boga ukazuje synowską i relacyjną naturę naszego życia. Dopiero w dialogu z Bogiem człowiek może zrozumieć samego siebie i znajduje odpowiedź na najgłębsze pytania egzystencjalne. Wiele miejsca, może zbyt dużo jak na charakter publikacji, autor poświęcił zagadnieniu kościelnej interpretacji Pisma Świętego. Przywołał tutaj zachętę Benedykta XVI, aby w egzegezie łączyć dwa nurty metodologiczne: historyczno-krytyczny i metodologiczny. Słowo Boże jest podstawą autentycznej duchowości chrześcijańskiej; wyjaśnia ono istotę ludzkiej egzystencji i mobilizuje do głębszej refleksji nad własnym życiem i jego sensem. Każdy chrześcijanin winien być głosicielem słowa Bożego w świecie.

Na drodze realizacji swego powołania doczesnego i wiecznego człowiek nie jest sam. Jest włączony we wspólnotę, w mniejszą lub większą społeczność. Fakt ten implikuje

potrzebę budowania właściwego, przyjaznego osobie ludzkiej ładu społecznego. Autor recenzowanej publikacji podjął to zagadnienie w rozdziale szóstym pt. „Budowanie ładu społecznego” (s. 144-166). Oparł się tutaj na adhortacji Benedykta XVI *Africae munus* (2011). Choć w sensie ścisłym dokument dotyczy Kościoła katolickiego na kontynencie afrykańskim, to jednak wiele punktów papieskiego nauczania da się ekstrapolować na inne miejsca i uwarunkowania społeczne. Na te punkty położony został nacisk w omawianej publikacji. Po pierwsze chodzi o dążenie do pojednania i sprawiedliwości, które są warunkami pokoju, jak i podstawą zaangażowania politycznego. Po drugie, autor eksponuje papieską myśl na temat zaangażowania Kościoła w budowanie porządku społecznego. Jego rola to obrona transcendentnego charakteru osoby ludzkiej, służba prawdzie, przypominanie o podstawowych zasadach i wartościach społecznych. Po trzecie, komentując naukę Papieża, autor wymienia obszary budowania ładu społecznego. Są to: rodzina, państwo, troska o obronę życia, dialog i współpraca z wyznawcami różnych religii.

Wobec współczesnego pluralizmu kulturowego i religijnego ważne wydaje się przypomnienie nauczania Kościoła na temat sposobów budowania jedności. W omawianej pozycji ta problematyka znalazła miejsce w ostatnim, siódmym rozdziale, zatytułowanym „Budowanie jedności w różnorodności” (s. 167-196). Z tekstu adhortacji *Ecclesia in Medio Oriente* (2012) D. Adamczyk wydobywa najważniejsze myśli, które są wskazaniem do budowania jedności w mozaice społecznej, kulturowej i religijnej. Jedność można osiągnąć przez sprawiedliwość i pokój tworzone w miłości. Obok potrzebnych wysiłków i kryteriów ludzkich w tym dziele nie można zapominać, że ostatecznym źródłem jedności jest Duch Święty. W adhortacji Benedykt XVI wiele razy wraca do problematyki dobrych relacji między żydami, muzułmanami i chrześcijanami żyjącymi na Bliskim Wschodzie. Uważa, że dialog jest możliwy i konieczny. Podstawą do dialogu mogą być przesłanki religijne, ale także społeczno-polityczne, wśród których wymienia się prawa człowieka oraz wspólne działania na rzecz rozwoju. Właściwie rozumiana laickość państwa może owocnie służyć dialogowi.

Z uznaniem należy zauważyć omawianą publikację na rynku wydawniczym. Zwraca ona uwagę na te elementy nauki Benedykta XVI, które zazwyczaj umykają komentatorom piszącym w większości z pozycji teologicznych. Trafną zasadą metodologiczną było jasne oddzielenie myśli Papieża od interpretacji różnych jej komentatorów. Prowadząc refleksję nad nauczaniem papieża Benedykta XVI, autor często odwołuje się do nauki jego poprzedników, przez co ukazuje ciągłość i integralność społecznego nauczania Kościoła. Przywołane cytaty z pism Benedykta XVI mogą wydawać się niekiedy zbyt długie. Jednak ich zaletą jest to, że pozwalają czytelnikowi poznać oryginalny tekst i sformułowania Papieża. W książce zostały one zaznaczone innym rodzajem formatowania. W ocenianej publikacji zaznaczają się dwa równoległe poziomy analiz. Pierwszy dotyczy prezentacji ogólnych zasad odnoszących się do ładu społecznego, zaś drugi zawiera konkretne wskazania. Zaletą pracy jest także to, że droga do „pełni życia” w ujęciu D. Adamczyka dotyczy człowieka konkretnego, żyjącego w konkretnych uwarunkowaniach społecznych. Te zaś mogą ułatwiać lub utrudniać właściwą realizację tego celu.

Omawianą książkę – bezsprzecznie naukowo wartościową – charakteryzuje poprawny warsztat metodologiczny, przejrzystość wywodów oraz aktualność podjętej problema-

tyki. Warto też podkreślić, że stanowi znaczący przyczynek do analizy myśli społecznej Benedykta XVI. Autor zaznaczył, że swoją książkę adresuje do nauczycieli, wykładowców na kierunkach teologicznych, humanistycznych i społecznych, katechetów i katechetyków, pastoralistów oraz studentów tych kierunków. Poleca ją także tym odbiorcom, którzy poszukują odpowiedzi na pytania związane z ludzką egzystencją we wszystkich jej wymiarach (s. 10). W tej kwestii trzeba się zgodzić z autorem, gdyż dzisiejsze nowoczesne społeczeństwa charakteryzują się dużym zróżnicowaniem strukturalnym i kulturowym, które prowadzi do pluralizmu w zakresie instytucji oraz światopoglądów. Świat wartości, normy moralne, wzory zachowań nie są już przekazywane na zasadzie tradycji, ale stają się sprawą osobistego, indywidualnego wyboru. Inaczej mówiąc, jednostki same tworzą swoją życiową biografie, w której religia wydaje się mieć coraz mniejsze znaczenie. Jednakże wielu nadal poszukuje prawdziwego sensu życia, autentycznych wartości moralnych oraz legitymizacji dla swoich działań; można powiedzieć, że poszukuje drogi wiodącej ku pełni życia. Lektura książki Dariusza Adamczyka może być w tych poszukiwaniach dobrą pomocą.

Ks. Kazimierz Świąś

Katedra Teologii Pastoralnej KUL

e-mail: kswies@kul.lublin.pl

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-1068-7240>